

EL TEMPS EXILIAT. RESSONS DE SANT AGUSTÍ A LES *ELEGIES DE BIERVILLE*

Albert TOMÀS MONSÓ
Universitat Autònoma de Barcelona

1. INTRODUCCIÓ

Les relacions literàries i culturals de Carles Riba amb l'antiguitat han despertat sempre un alt interès entre hellenistes i llatinistes, per una banda, i estudiosos de la literatura catalana contemporània, per l'altra. Carme Boyé (1973), Carles Miralles (1979), Enric Sullà (1993) o Jordi Malé (2002), per esmentar-ne només alguns, han dedicat nombrosos esforços a entendre i explicar l'ús que va fer Riba dels clàssics a la poesia.¹ Seria més que agosarat intentar traçar ara un mapa d'aquestes relacions —que sobrepassen la mera intertextualitat i s'adiuen més aviat a un plantejament ideològic determinat—, però val la pena estirar un fil que fins ara havia passat més o menys inadvertit en l'immens oceà cultural ribià.

Que Riba coneixia sant Agustí és una cosa sabuda. *Salvatge cor* i *Esbós de tres oratoris* s'obren amb citacions de les *Confessions*.² Riba també esmenta Agustí en alguns dels seus textos més teòrics, on demostra tenir-ne un coneixement aprofundit.³ Així mateix, al Corpus Literari Digital de la Càtedra Màrius Torres⁴ es poden consultar vuit pàgines de notes manuscrites que Riba va dedicar al sant, que molt probablement són de

1. Són especialment inspirades les pàgines de Jaume Pòrtulas (1984), a qui agraeixo els comentaris que va fer sobre aquest treball.

2. A banda de les edicions franceses i castellanes a les quals Riba podria haver tingut fàcil accés, l'any 1931 aparegué la primera traducció al català de les *Confessions*, obra de Josep Maria Llovera (Barcelona, Lluís Gili). Pocs anys abans, el 1923, havia vist la llum la primera traducció catalana moderna de *La ciutat de Déu*, a càrrec de Xavier d'Oló (Barcelona: Barcino (Sant Jordi. Escriptors cristians, 29-30)).

3. Per exemple, a «He parlat i per això he cregut», OCIII, p. 415-20, però també, en menor mesura, al «Pròleg per a *Vida escrita*, recull d'assaigs de Joan Maragall», OCIII, p. 401-412, al «Discurs de gràcies (festa anyal de l'IEC, 1955)», OCIII, 358-366, i al «Carnet de notes» 171, OCIV, p. 336, que diu tal com segueix: «Dominica facies innumerabilium cogitationum diuersitate uariatur et fingitur» (fragment extret del *De Trinitate*, VIII, 4).

4. <<http://www.catedramariustorres.udl.cat/materials/manuscrits/index.php>>. [Consulta: 25/05/2022.]

l'època de postguerra.⁵ Riba, doncs, no només coneixia l'obra d'Agustí, com era d'esperar, sinó que hi va prestar un cert interès, fins al punt d'arribar a dir, en aquestes mateixes notes, que el d'Hipona és potser l'home que més ha comprès el Crist.⁶

Malé (2002) és l'autor de l'únic estudi que acara les dues figures directament, amb especial atenció a l'ús que fa Riba de la idea de la Gràcia agustiniana. En el deixant d'aquest camí obert per Malé s'assajarà una nova aportació que té la intenció de posar el focus en les idees d'Agustí sobre el temps i en el tractament que en fa Riba a les *Elegies de Bierville*, d'una manera transversal, per tal de fixar una postura ontològica del jo líric en el present devastat de la immediata postguerra.

Als 400 versos llargs de les *Elegies* hi ha gairebé un centenar de referències al temps. L'eternitat de Súnion, els ahirs d'alegria o la pàtria d'antany en són només exemples cèlebres. La nit apareix deu vegades, cinc en la rellevant posició de final de vers. L'alba i el capvespre també són recurrents. *Grosso modo*, les referències temporals utilitzades per Riba es poden dividir en cinc apartats: 1) aquelles que fan referència a un instant únic; 2) els moments del dia; 3) els mesos i les estacions de l'any; 4) moments indeterminats, i 5) referències abstractes.⁷

A pesar que l'especulació filosòfica agustiniana relativa al temps és constant i estructural al llarg de la seva extensa obra, és al llibre XI de les *Confessions* on el bisbe d'Hipona sistematitza el seu pensament sobre aquesta qüestió. Les idees agustinianes sobre el temps acabaran sent, a la llarga, la base del pensament cristià en la matèria, i per tant no és d'estranyar que Riba hi recalí. El nostre poeta s'acosta prou a les idees d'Agustí en dos aspectes. En primer lloc, les dues dimensions o nivells de temporalitat agustinians; en segon lloc, la idea que cada instant, ja sigui passat, present o futur, és present en si mateix, i només esdevé *continuum* en una reconstrucció que ocorre en el terreny de la memòria.

2. ELS DOS NIVELLS TEMPORALS AGUSTINIANS

Agustí distingeix, en la seva disquisició, entre dues dimensions temporals. La primera, eterna i immutable, és l'estat atemporal i anespacial de Déu, des del qual la divinitat s'està i crea el món. La irrupció de la creació suposa, segons Agustí, l'aparició de l'espai físic i, alhora, de la segona dimensió temporal, el segle, que durarà fins al dia del judici final. Aquesta segona dimensió s'oposa a l'eternitat i la perfecció divina en tant que admet el canvi i el moviment; és, doncs, mutable (*Conf.*, XI, 13, ed. Dolç 1989: 291):

5. Dec el coneixement d'aquests documents i la possible datació a l'amabilitat de Jordi Malé.

6. A l'inventari de la biblioteca de Riba (Soler i Mòdena / Miret i Raspall 1993), no hi consten llibres d'Agustí, tot i que això vol dir ben poca cosa, ja que només conté els llibres que van ser donats a l'IEC pels hereus del poeta. Sí que hi consten, en canvi, llibres sobre història de la religió i els orígens del cristianisme: ROUSSELOT, P. / HUBY, J. / BROU, A. / GRANDMAISON, L. (1919): *Christus: la religion chrétienne*. Paris: Gabriel Beauchesne; BARUZI, J. (1935): *Problèmes d'histoire des religions*. Paris: Félix Alcan; ZIELINSKI, T. (1924): *La Sibylle: trois essais sur la religion antique et le cristianisme*. Paris: F. Rieder.

7. Vegeu l'Annex.

Aquest temps mateix [el mundà], en efecte, éreu vós que l'havíeu fet, i cap temps no pogué escolar-se abans que vós haguéssiu fet els temps. Si, per contra, abans del cel i la terra no hi havia cap temps, per què demanar què fèieu aleshores? Car no hi havia un «aleshores» allí on no hi havia el temps.⁸

Les dues dimensions són paral·leles i coexistencials i es regeixen per lleis diferents. L'una perdura i és estàtica en la seva perfecció; l'altra és dinàmica i caduca: neix i mor amb el món, de manera que espai i temps conformen una dimensió spatiotemporal única. Així, contràriament a la creença antiga basada en una concepció cíclica,⁹ la segona dimensió temporal seria una línia direccional amb sentit històric que respon als plantejaments divins predeterminats, matisats per la idea de la Gràcia.^{10,11} La temporalitat mundana és, doncs —sense caure en maniqueïsmes que farien enutjar Agustí— una imitació de l'eternitat, i l'*ordo temporis*, la realització del projecte diví regida per una intenció tellúrica.

Mutatis mutandis, aquest mateix esquema de pensament es troba incardinat a les *Elegies*. A la primera elegia, el jo diu haver estat «bandejat» dels «ahirs d'alegria» (v. 7) i es presenta com una figura «errant» (v. 10). A la segona elegia reapareix la mateixa idea quan el jo afirma evocar «de lluny» (v. 1) el temple de Súnion, les columnes del qual «dormen l'eternitat» (v. 7). En altres ocasions, el jo líric fa referència a la dualitat que s'estableix entre present i passat. El present de l'exili és un «instant vertical de caiguda», diu l'elegia X. És, doncs, un element dinàmic, alhora que erm i ple de desolació. El passat, en canvi, és etern i immutable, magnífic i lluminós.

Sovint, Agustí conceptualitza les dues temporalitats a través de la idea de les dues ciutats, Jerusalem i Babilònia, la ciutat sagrada i la ciutat dels mortals.¹² Riba n'aprofita la imatge a l'inici de l'elegia XI, en què el jo es troba transfigurat en el cel de la paraula i veu la terra des de l'altura de la ciutat dels Feliços (*Eleg.*, XI, vv. 1-8, Riba 2019: 244):

8. Mentre que el nivell eternal és únic i indivisible, la dimensió terrenal del temps es pot fragmentar en tres etapes, cadascuna de les quals està motivada per una situació existencial diferent i, per tant, aporta un nou matis a la noció del temps. La primera etapa és la primitiva, que comença amb la creació i suposa el trencament de la teoria cíclica del temps assumida a l'antiguitat, ja que introdueix el concepte d'un abans i un després en la línia temporal. La segona etapa, la del pecat, comença amb l'expulsió del paradís i introdueix una altra novetat, pel caràcter irreversible del fet d'Eva. Finalment, la humanitat ha arribat a la tercera etapa, la de l'encarnació, que ofereix la possibilitat de salvació. En aquest punt Agustí recull el pensament doctrinal de l'època per definir l'Església com l'única entitat mediatra de l'eternitat en el temps. Agustí situa el present en aquesta tercera etapa, en què comença a batejar el curs de la història pròpiament dit i el temps personal de cada individu, ambdós regits per la intenció divina (Flórez Ramiro 1954; Chaix-Ruy 1954; Morison 1971; Hernández 2016).

9. El rebuig a la idea del temps cíclic porta Agustí a afirmar, per exemple, que cal desestimar les obres d'història antiga i refusa per complet la condició d'historiador (*De civ.*, III, 18).

10. La bibliografia ha caracteritzat, sovint, els dos nivells de temporalitat en termes d'horitzontalitat per a la dimensió eterna i verticalitat per a la dimensió mundana (Sciacca 1954).

11. Com la majoria d'idees agustinianes, la Gràcia apareix explicada de maneres diverses al llarg de la seva obra. Per a una exposició centrada del tema, vegeu el *De gratia et libero arbitrio*.

12. L'ús continuat d'aquesta idea al llarg de molts anys i en diferents textos culmina amb la redacció final del *De civitate Dei*, on queda fixada i explicada la postura d'Agustí (Lauras 1954).

Era en la llibertat i en el cel de la meua paraula,
 transfigurat pel déu que en els meus anys ha sofert;
 sota els meus ulls, la terra vivia per mi—com un rostre
 dins la diversitat de l'amorós pensament;
 entre la serra, que porta, mirada enllà, a la distància
 pura, camins ocults, serpentejants com desigs,
 i la ciutat dels Feliços que no conec ni em coneixen,
 alta en llur èter natal, més que les albes del risc [...]

La ciutat dels Feliços, alta en l'èter natal, es troba físicament i simbòlica més enllà de les albes risc, és a dir, del present temporal, i el jo no hi pertany. El jo pertany a la ciutat terrenal, on serà retornat (*Eleg.*, XI, vv. 45-46, Riba 2019: 245):

Ara jo, tornat a l'exili on callen les coses,
 on es mesura el temps pel que s'espera tan sols

La figuració de l'exili a les *Elegies de Bierville* respon a una doble condició. Al prefaci a la segona edició, Riba confessa haver tingut «el primer sojorn estable» a Bierville i haver retrobat l'esperança. Bierville «havia simbolitzat», afirma, «afectuosament un estat d'ànim i una situació» (*Eleg.*, «Prefaci de la segona edició», Riba 2019: 220). Més avall, Riba insisteix en aquesta idea (*Eleg.*, «Prefaci de la segona edició», Riba 2019: 223-224):

Vaig fer l'esforç cap a trobar la Poesia —cap a trobar la inefable coneixença concreta, singular, íntima, de mi mateix: en un donat moment del temps, en un donat lloc de la terra i sobre una fe i una esperança donades. En tant que, vingut d'un altre moment i d'un altre cantó, jo era *aleshores allí*.¹³

En aquest mateix text Riba explica (*Eleg.*, «Prefaci de la segona edició», Riba 2019: 222):

Per l'exili, com per un assaig providencialment ofert, se m'anticipava el sentit de la mort. Se m'anticipava: no hi podia restar. El que havia calgut era que la mort em fos negada per aquella brusca revelació gairebé sensible, perquè jo tingués el coratge de recobrar-me i de viure encara. El coratge d'acceptar la meua concretesa en el món i en el temps, que seria, transcendida, la meua concretesa en l'eternitat.

A l'elegia XI, Riba mostra la voluntat de superar aquesta dualitat entre la concretesa en el món i en el temps i la concretesa en l'eternitat. Com passa als primers versos, el jo de les *Elegies* intenta transcendir la temporalitat del present i acostar-se a la perfecció, és a dir, fer el salt del món a l'eternitat. Vegem-ne breument dos exemples. El primer és a l'elegia IV, on la situació poètica orbita al voltant d'una dona que, «en l'hora lenta» (v. 1), «fa llisca', amb moviment d'arbre o de crit amorós» (v. 2), «la túnica» (v. 3). Aquesta situació activa, llavors, s'atura «un instant o dos» (v. 5), i el jo es pregunta si són sufici-

13. El subratllat és de Riba.

ents perquè la dona transcendeixi el temps i en surti «vaga» (v. 10), «resguardant, / ara, els no-res del silenci que eren adés venturosos» (vv. 10-11).

Malgrat que sembla que es trenqui el lligam entre «la bella» i el «tímid juny», és a dir, entre subjecte i temporalitat,¹⁴ el cant del cucut reprèn el temps, que vessa de nou, cap a «sols més madurs» (v. 15)¹⁵ (*Eleg.*, IV, Riba 2019: 231):

Pura en la solitud i en l'hora lenta, **una dona fa llisca**, amb moviment d'arbre o de crit amorós, al llarg dolç dels braços alçats, la túnica.¹⁶ Mentre brilla ja el tors secret, resta captiva en el lli, dalt, la testa. **Un instant o dos. Ah! ¿són prou perquè es trenqui foscament el lligam entre la bella i aquest tímid juny** que d'ella, nua dins l'ona, esperava joia i impuls fluvial per a perfer-se? ¿Han estat prou, que tu, imponderable cosa d'or i mirada, testa, flor dreta, **en surts vaga** —i talment reguardant, ara, els no-res del silenci que eren adés venturosos còmplices? **Un cucut canta de sobte**, innocent. Ella somriu. **La sang juvenil del món torna a córrer**, salta, brusca, amb el salt de la magnífica, i va **temps avall, cap a sols més madurs** —i ella neda, oh ritme! cap a l'estiu excessiu— ella i els déus i els meus ulls!

En altres punts, l'anhel per *sortir* del present-exili apareix realitzat i es produeix una identificació del jo amb l'eternitat. Aquest és un fet prou evident a l'elegia de Súnion (II) i reapareix a l'elegia X, en què s'hi troba la formulació següent (*Eleg.*, X, vv. 61-72, Riba 2019: 243):

Déus fraterns! Així abeurat i inundat del meu propi pur retorn, he passat ànima endins, cap on sou, més enllà de la infància, vosaltres amb mi, en el somriure de la certesa, un sol fi: jo el gloriós instrument i vosaltres l'amor; i he entrat a conèixer-me, oh vida recomençada! en tu, com en l'impuls i el treball i l'aparent desacord, **oh Presents! vosaltres em vèieu, no en el meu fer, sinó ja en el meu signe perfet**. I ara, en la dolçor que del somni em dura, ja estimo la memòria en la sang, presto l'orella i em veig **arbre arrelat en el crit de la meravella passada**, miro i em sento cant que obre la tofa en l'espai.

14. Noteu el canvi de persona gramatical, de tercera a segona quan s'atura el temps, i novament a tercera quan es reprèn, que admet, si es vol, un nivell interpretatiu metapoètic.

15. «“Tems avall...” [v. 15]. Locución calcada en la habitual “riu avall”. La imagen del tiempo que corre se funde así con la del río y la mujer que se lanza, operante en lo cósmico, a su corriente», carta de Riba a Rinaldo Froldi de l'1-V-1957 des de Barcelona, *Cartes* III: 356, extret de Riba (2019: 501).

16. La negreta sempre és meva.

Abeurat i inundat del «pur retorn» (v. 62), el jo s'endinsa «més enllà de la infància» (v. 63), allà on els Presents el contemplen en el somriure de la certesa «ja» (v. 68) en el seu signe perfet.¹⁷ En una nota manuscrita de 1954, Riba comenta així aquest poema («Comentaris a Elegies de Bierville», Riba 2019: 510-511):

Àdhuc allò que no s'havia completat (el que era sols el preludi) — o comptat (avisos de l'inefable) ara és *tot*¹⁸ en una suma perfecta, amb el Déu que des de la infància era fraternalment amb mi, i en la idea que Ell tenia de mi i que ara s'acompleix (això és la salvació). Després d'aquest somni veig el que ha estat i el que serà de mi — en l'espai i en el temps, mescladament — com el poema xinès (símbol).

3. EL TEMPS ÉS LA SUMA D'INSTANTS PRESENTS EN SI MATEIXOS

Una segona idea agustiniana nuclear a propòsit de la temporalitat és que el temps mundà és una suma d'instants sempre presents. Agustí es pregunta per l'existència del passat, el present i el futur i conclou que passat i futur són, en si mateixos, presents, sigui quina sigui la seva posició en la línia temporal establerta per Déu. Un cop viscuts, aquests instants coincideixen i s'organitzen en la memòria (*Conf.* XI, 20, ed. Dolç 1989: 297):

Hi ha tres temps, el present del passat, el present del present, el present del futur. Aquestes tres formes, en efecte, són en la nostra ànima, i no les veig pas enlloc més: el present de les coses passades és la memòria; el present de les coses presents, la visió directa; el present de les coses futures, l'expectació.

Altres poetes de la primera meitat del segle xx s'han servit també d'aquesta refinada idea. Sense anar més lluny, T.S. Eliot la va utilitzar per al primer dels *Quatre quartets* (4Q, «Burnt Norton», I, vv. 1-10, Eliot 1943: 3):

Time present and time past
Are both perhaps present in time future,
And time future contained in time past.
If all time is eternally present
All time is unredeemable.
What might have been is an abstraction
Remaining a perpetual possibility
Only in a world of speculation.
What might have been and what has been
Point to one end, which is always present.¹⁹

17. El subratllat és de Riba.

18. El subratllat és de Riba.

19. «È soprattutto nei *Quattro Quartetti*, a cominciare da *Burnt Norton* (1935) che Eliot si pone il problema delle trappole infernali della simultaneità, sostenendo che il passato non è soltanto la memoria

Al prefaci a la segona edició de les *Elegies*, Riba s'expressa en uns termes similars, per bé que passats per la seva particular figuració imaginativa (*Eleg.*, «Prefaci a la segona edició», Riba 2019: 220-221):

I el bosc era tanmateix insigne. Amarat indefinidament, suggeria alhora la corrupció i la renovació: els segles, més que enfugits, arrelats, i un futur, cap al qual hom es decantés sense caiguda [...] En avingudes i corriols, tot d'abrils morts jeien talment els uns sobre els altres, humil catifa maurada pels fangs dels estius cohibits i pels glaçons dels hiverns obstinats.

La primavera —segueix Riba— fou lenta a venir, però arribà «a través dels alts fullatges nous, que *ja eren allí*,²⁰ tendres i cristallins, sense que ens n'haguéssim adonat». La mateixa idea és represa a l'elegia X, en uns versos que ja hem vist (*Eleg.*, X, vv. 67-72, Riba 2019: 243):

i l'aparent desacord, oh Presents! vosaltres em vèieu,
no en el meu fer, sinó *ja* en el meu signe perfet.
I ara, en la dolçor que del somni em dura, ja estimo
la memòria en la sang, presto l'orella i em veig
arbre arrelat en el crit de la meravella passada,
miro i em sento cant que obre la tofa en l'espai.²¹

La postura agustiniana reposa en la idea que, en realitat, no existeix una línia temporal ininterrompuda, sinó una successió d'instants que adquireixen continuïtat impresos en la memòria, de manera que la construcció dels fets passats es dona en l'esperit de forma sintètica.²² Sullà (1993: 182 en nota) ha insinuat la presència d'aquesta idea a la mateixa elegia X, uns quants versos abans (*Eleg.*, X, vv. 19-28, Riba 2019: 243):

---

di quanto è svanito da ricuperare alla Proust o attraverso la mediazione estetica della “pattern”, quanto piuttosto un fatto eterno e oggettivo da sempre presente nella mente di Dio» (Spinucci 1994: 70).

20. El subratllat és meu.

21. No m'aturo a analitzar la presència de l'orfisme en l'elegia X, fet que depassaria totalment la intenció i possibilitats d'aquest article. Crec, tot i així, que el poema suporta un segon nivell interpretatiu cristià, tal com de fet va deixar escrit Riba en una nota: «“*He somiat amb Orfeu...*” Ja aquests mots inicials precisen l'abast que es pot donar a l'orfisme on sembla situar-se aquesta elegia. Res de l'orfisme panteístic de Rilke, malgrat algunes reminiscències en les imatges figuratives o en les fórmules d'expressió. Tota l'elegia és en rigor una afirmació cristiana de la immortalitat personal de l'ànima, en la plenitud dels seus records i en la perfecció de la salut. L'orfisme és merament un punt de partida i de manera de dir poètica» (*Eleg.*, «Notes», Riba 2019: 252).

22. El temps presenta, doncs, una dimensió interior, una subjectivitat que s'oposa a l'objectivitat dels fets ocorreguts (Sciaccia 1954). Aquesta dimensió no és altra cosa que una extensió espiritual: «in te, anime meus, tempora metior» (*Conf.*, XI, 26). El vincle ontològic entre creador i creació porta a la inevitable conclusió que el temps és una criatura més de Déu. A propòsit de l'aprehensió del fets ocorreguts històricament, vegeu *Conf.*, X, 17, on Agustí reflexiona sobre l'origen de les idees, amb reminiscències platòniques evidents.

Coses fosforescents, d'indistint murmuri, es badaven
càndides flors en la nit, entre l'onada i el buit,
lentament s'omplien del que elles eren, prenién
brusques, nombre i espai i original horitzó.
Tota una pueril Natura en elles semblava
retrobà' el seu respir, l'ordre flotant del seu joc,
matineja' en els colors més nus de la seva esperança,
coronar-se amb l'orgull innumerable del temps.
Com et vaig reconèixer, memòria, perdut arxipèlag,
cales, sagrats carreus, fonts i amansits animals!²³

A través d'aquesta actitud activa de l'ànima els fets històrics esdevenen memòria.²⁴ Només quan el temps és passat pot ser mesurat i avaluat, però un cop passat ja no existeix (*Conf.*, XI, 21). Resta tan sols l'empremta a l'ànima, que és, precisament, allò que pot ser mesurat (*Conf.*, XI, 26-27).²⁵ Riba deixa traces d'aquest plantejament en una carta de 1942:²⁶

¿Què pot donar sentit a la vida i a la salvació, si no és en certa manera recomençar aquella eternament, per una mena de perenne presentació total i conjunta que ens en fes la memòria, i per la qual tot el que hem fet a mitja voluntat i sentit a mitja consciència, es lligués i prengués valor en vista del fi suprem?

I també, de forma poètica, al llarg de totes les *Elegies*, tot i que la reflexió és prou general, prou genuïnament cristiana, que difícilment es podria atribuir a una influència directa de sant Agustí. Vegem-ne només un exemple, en què Riba explora el concepte de la dualitat temporal i, davant la constatació del present fatídic, se situa a recer de la memòria: «Dins la meva ànima en pau soc el naufrag que en l'illa profunda / on reneix de la mar, súbitament reconeix / una pàtria d'antany» (*Eleg.*, V, Riba 2019: 232).

4. CONCLUSIÓ

A partir de les dades aportades per Jordi Malé en la seva edició (Riba 2019), d'alguns documents epistolars ja coneguts i de l'anàlisi transversal de les *Elegies de Bierville*, s'ha

23. Sullà suggereix com a possible font de Riba les *Conf.*, X, 8, 12, 14, 17, 26, 40 i 65, o, per ser més clars, els plantejaments agustinians sobre la memòria.

24. Segons Agustí, el concepte d'història té un sentit teleològic i incardina la història bíblica al món, però no com a simple recopilació de fets del passat, sinó com a construcció, que conté narrativa i interpretació, amb un patró de significat només conegut plenament per Déu (*De civ.*, XVIII). La diferència entre la història sagrada i la secular és que una compta amb una intenció profèticament inspirada, i l'altra, no (Markus 1970: 14-15).

25. Agustí intenta resoldre així el problema obert per Aristòtil en la definició de la naturalesa del temps (*Física*, IV).

26. Carta a Carles Cardó del 12-VII-1942 des de Montpeller, reproduïda a Riba (2019: 509-10).

proposat una lectura d'aquesta obra basada en un nivell interpretatiu cristià. Concretament, s'ha abordat la representació de la temporalitat, basada en els postulats de sant Agustí, que es troben recollits en bona mesura al llibre XI de les *Confessions*. S'ha apuntat com Riba fa ús de l'esquema dual d'Agustí, que oposa eternitat a mundanitat, amb implicacions en el pensament ribià i en la definició del subjecte a l'exili. Així mateix, encara en el marc de pensament agustiniana, aquest subjecte ordena els moments passats, presents i futurs a través del filtre de la memòria, que els lliga amb sentit teleològic.

5. BIBLIOGRAFIA

- BOYÉ, Carme (1973): «Les *Elegies de Bierville* i el mite d'Orfeu», dins D. A.: *In Memoriam Carles Riba (1959-1969)*. Barcelona: Ariel, p. 95-101.
- CHAIX-RUY, J. (1954): «La *Cité de Dieu* et la structure du temps chez saint Augustin», dins D. A.: *Augustinus Magister*. Paris: Institut d'études agustiniennes, vol. II, p. 923-931.
- FLÓREZ, Ramiro (1954): «Temporalidad y tiempo en la “Ciudad de Dios”», *La ciudad de Dios. Revista agustiniana de cultura e investigación. Número extraordinario de Homenaje a San Agustín en el XVI centenario de su nacimiento. 354 – 13 noviembre – 1954. Estudios sobre la “Ciudad de Dios”*, 167, vol. I, p. 169-185.
- HERNÁNDEZ, William Alexander (2016): «St. Augustine on Time», *International Journal of Humanities and Social Science*, 6, p. 37-40.
- MORISON, John L. (1971): «Augustine's Two Theories of Time», *New Scholasticism*, 45, p. 600-610.
- LAURAS, Antoine (1954): «Deux cités, Jérusalem et Babylone: Formation et évolution d'un thème central du “De Civitate Dei”», *La ciudad de Dios. Revista agustiniana de cultura e investigación. Número extraordinario de Homenaje a San Agustín en el XVI centenario de su nacimiento. 354 – 13 noviembre – 1954. Estudios sobre la “Ciudad de Dios”*, 167, vol. I, p. 117-152.
- MALÉ, Jordi (2002): «“He parlat i per això he cregut”. La darrera poètica de Riba, entre Plató, sant Agustí, Paul Valéry i Ernst Cassirer», *Els Marges*, 7, p. 107-125.
- MARKUS, R. A. (1970): *Saeculum: history and society in the theology of St. Augustine*. Cambridge: Cambridge University Press.
- MIRALLES, Carles (1979): *Lectura de les Elegies de Bierville de Carles Riba*. Barcelona: Curial.
- PÒRTULAS, Jaume (1984): «En els navilis de Pantagruel», *Els Marges*, 32, p. 25-44.
- SCIACCA, Michele Federico (1954): «Il concetto di storia in S. Agostino», *La ciudad de Dios. Revista agustiniana de cultura e investigación. Número extraordinario de Homenaje a San Agustín en el XVI centenario de su nacimiento. 354 – 13 noviembre – 1954. Estudios sobre la “Ciudad de Dios”*, 167, vol. I, p. 187-204.
- SPINUCCI, Pietro (1994): *L'uomo e la storia in «Four Quartets» di T. S. Eliot*. S. Pietro in Cariano, Il Segno.

SOLER I MÒDENA, Rosa / MIRET I RASPALL, Eulàlia (1993): *Biblioteca Carles Riba*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans.

SULLÀ, Enric (1993): *Una interpretació de les «Elegies de Bierville» de Carles Riba*. Barcelona: Empúries.

6. EDICIONS CITADES

AGUSTÍ D'HIPONA, sant (1989): *Confessions*. Traducció de Miquel Dolç. Barcelona: Proa.

ELIOT, T. S. (1943): *Four Quartets*. San Diego: Harcourt.

RIBA, Carles (2019): *Llibres de Poesia*, ed. de Jordi Malé. Barcelona: Edicions 62.

OC = RIBA, Carles (1985-87 [1965-1967]): *Obres completes*, ed. d'Enric Sullà. Barcelona: Edicions 62.

7. ANNEX

Instant	Moment del dia	Mes/Estació de l'any	Moment indeterminat	Referència abstracta
Un instant o dos (IV, 5)	Tristes banderes / del crepuscle (E, 1-2)	Primavera d'antany (I, 6)	Ahirs d'alegria (I, 7)	Noble i antic jo com ell (II, 4)
La meua sang ara s'oblida i jo sé (V, 4)	Porpra de nou amb l'alba (E, 5)	Hivern abaltit (I, 8)	Abans d'un occident més secret (III, 16)	[Les columnes] dormen l'eternitat (II, 7)
El meu instant vertical de caiguda (X, 13)	La nit / dels rossinyols (III, 2-3)	Abril incert (I, 9)	L'hora lenta (IV, 1)	Ens acuités el Temps (III, 8)
[El ximès abraça el poema] tot a cada instant mentre en deslliga els sons purs (X, 76)	L'alba que et trenca (III, 4)	La profunda rodona dels tells —cristallina / de primavera, però sols en l'altura— (III, 5-6)	Ara, els no-res del silenci que eren adés venturosos (IV, 11)	El vell parc (III, 19)
Foren uns instants que jo comptaria per vida (XI, 33)	El crepuscle / fa més pur el sender (V, 9-10)	Tímid juny (IV, 7)	Sols més madurs (IV, 14)	L'últim flotó maragdi del rumb nocturn (III, 23)
	[El naufrag] vol la nit, i arribar a l'esposa secreta (V, 13)	L'estiu excessiu (IV, 15)	Pàtria d'antany (V, 9)	Dos enamorats juvenils (III, 26)
	Nit amb joia dels ulls, nit més enllà de la nit (V, 15)	Un món / fet per a l'estiu i el triomf fastuós de la terra / i l'esplendor fluvial (VI, 36-38)	L'incalculable mot, pur en l'espera dels déus (IV, 11)	Temps vell (IV, 14)
	L'illa de l'últim adéu, on es va inclina' el meu migdia (VII, 3)	El maig turbulent de les coses (X, 3)	Les mortes figures del passat pueril (VI, 14)	[El sender] envellit i nu (V, 11)
			Una marcada en el temps, per a mi sol en el temps / anterior a la nit (VII, 36-37)	Un esclat sempre imminent de l'enyor (V, 14)
				Nocturna amor (V, 11)

(Continúa)

Instant	Moment del dia	Mes/Estació de l'any	Moment indeterminat	Referència abstracta
	<p>Un sol dia he salvat (VII, 46)</p> <p>Torxa més pura al matí (VIII, 3)</p> <p>Cor orgullós endins, on no s'imposa la nit / ni les blanques aurores menteixen (VIII, 12-13)</p> <p>Glòria de Salamina vermella en el mar a l'aurora! (IX, 1)</p> <p>Si en el meu cos carnal solament un triomf inefable / va poder-me engendrar contra la nit i el no-res (IX, 7-8)</p> <p>[Si la llum de la llibertat] és vençuda i la seva llum és coberta / per la tempesta o la nit (IX, 33-34)</p> <p>El vespre / desesperat (IX, 37-38)</p>	<p>Amb abundància de flor / que dilapida el seu maig (XI, 20-21)</p>	<p>Dels meus dies d'error i de conèixer (VII, 45)</p> <p>[olivereda closa i subtil] com l'hora d'un sol pensament (VII, 59)</p> <p>L'hora / pròxima (VIII, 15-16)</p> <p>Però sols amb els anys hem comprès (VIII, 41)</p> <p>Present de puixança (X, 5)</p> <p>Com un començament, l'acte callat del seu fi (X, 30)</p> <p>Havia cercat llargament la victòria (X, 35)</p> <p>[l'exiliat sent que] la infància el plora i el vespre l'acompanya amb el plany d'una campana innocent (X, 41-42)</p>	<p>Pluja d'antigues / aigües (VII, 19-20)</p> <p>Soc en l'espera d'un déu (VII, 34)</p> <p>[El meu déu parcial] simple i juvenil (VII, 38)</p> <p>L'aigua dura dels déus, pura a través de l'horror, / intemporal des del fons on no es marquen els canvis dels signes (VIII, 20-21)</p> <p>La saviesa dels segles (VIII, 27)</p> <p>Tendra i eterna veu (VIII, 30)</p> <p>Pura presa en el pur començament dels meus anys (IX, 10)</p> <p>El solc incansable dels segles (IX, 13)</p>

Instant	Moment del dia	Mes/Estació de l'any	Moment indeterminat	Referència abstracta
	<p>Aurores del cor (X, 3)</p> <p>[Tota una pueril Natura semblava] matineja, en els colors més nus de la seva esperança (X, 25)</p> <p>Noça inefable, rara visita en la nit (X, 56)</p> <p>Les albes del risc (XI, 8)</p> <p>Dintre de mi, on la nit / brusca de vagues pors em combatia (XI, 14-15)</p> <p>Dins la posta que em venç creó l'aurora brillant (XI, 51)</p>		<p>Ara seria <i>tot</i> dins la seva límpida (X, 59)</p> <p>[Déus fraterns!], he passat ànima endins, cap on sou, / més enllà de la infància (X, 62-63)</p> <p>I ara, en la dolçor del somni que em dura, ja estimo / la memòria de la sang (X, 69-70)</p> <p>Em veig arbre arrelat en el crit de la meravella passada (X, 71)</p> <p>El déu que en els meus anys ha sofert (XI, 2)</p> <p>Ara jo, tornat a l'exili on callen les coses, / on es mesura el temps que pel s'espera tan sols (XI, 45-46)</p> <p>Els meus anys de fruit (XI, 57)</p>	<p>L'absolut no-esperar (X, 14)</p> <p>L'orgull innumerable del temps (X, 26)</p> <p>La crida eternal (X, 51)</p> <p>El corrent era abundant [d'eternitat] (X, 52)</p> <p>El que infinitament tu lloares, mestre perfecte, / era el preludi tan sols per cad'u (X, 53-54)</p> <p>Oh, Presents! Vosaltres em vèieu, / no en el meu fer, sinó <i>ja</i> en el meu signe perfect! (X, 67-68)</p> <p>Res no pot ser com abans (XI, 51)</p> <p>[Saber] <i>què</i> ha de ser pels orígens (XI, 63)</p> <p>[Saber-nos, jo i Qui no em deixa] immutables (XI, 65)</p> <p>Antiga regla (XII, 3)</p>

RESUM

Submergit en l'experiència traumàtica de l'exili, Carles Riba va recórrer a nombroses influències literàries per a la redacció de les *Elegies de Bierville*. En el marc ideològic del cristianisme, poc explorat fins al moment, aquest article proposa una lectura de les *Elegies* a la llum dels postulats de sant Agustí sobre el temps. A partir d'una anàlisi del centenar de referències temporals contingudes en les dotze elegies, i de les notes de lectura del mateix Riba, s'assenyalarà, en primer lloc, la construcció de dos nivells temporals entre els quals es mou el jo líric, abocat a una postura ontològica en el temps present de l'exili, que s'oposa al passat lluminós. En segon lloc, la idea de la simultaneïtat de cadascun dels instants viscuts, reordenats en la memòria. L'article inclou un annex que recull totes les referències temporals de les *Elegies*.

PARAULES CLAU: Carles Riba, sant Agustí, Influència literària, Temps, Cristianisme.

ABSTRACT

In exile. Echoes of St Augustine in the *Elegies de Bierville*

Immersed in the traumatic experience of exile, Carles Riba resorted to numerous literary influences to compose the *Elegies de Bierville*. Within the hitherto scarcely explored ideological framework of Christianity, this article proposes a reading of the *Elegies* in the light of St. Augustine's postulates of time. Starting from an analysis of some hundred time references in the dozen elegies and Riba's own notes for readers, we will firstly show the two levels of time that the lyrical ego moves between when facing its ontological position in the present time in exile, which is opposed to the luminous past. Secondly, there is the idea of the simultaneity of the moments lived through, which are reordered in the mind. The article includes an annex containing all the time references in the *Elegies*.

KEY WORDS: Carles Riba, St. Augustine, literary influences, time, Christianity.